

Alig egy kiló

SIMON BALÁZS: ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEK

Érdeemes az első mondatban kijelenteni: Simon Balázs nagyon jelentős és nagyon jó költő volt, nevének és munkáinak a közelmúlt olyan életművei mellett van a helye, mint Borbély Szilárdé vagy Térey Jánosé. De ahhoz, hogy erről meggyőződjhessünk, tudni kell, hol érdemes kinyitni összegyűjtött verseinek vaskos kötetét. Ha ugyanis valaki az első oldalakon kezdené olvasni, jó eséllyel el sem jutna a valódi értékekig, merthogy a könyv első fele, sőt inkább kétharmada vagy érdektelen, vagy egyenesen olvashatatlan, az életművel ismerkedők számára egyáltalán nem ajánlott, a többieknek is csak akkor, ha szeretnék megérteni, honnan indult, milyen akadályokba ütközött, hogyan kísérletezett, és futott zsákutcákba ez a később messzire és magasra jutó költészet. Az 1997-es *Makdír* az első olyan kötet, amit érdemes újraolvasni, az ezt követő, 1998-as *A terep* jelenti az életmű csúcását, de kiemelkedő a 2000-ben megjelent *Például a galamb* is. A posztumusz *Halálgondola* szintén fontos kötet, de már nem éri el az előző kettő színvonalát. Ennek a sajnálatosan rövid pályának tehát volt 4–5 egészen jó éve, 2–3 nagyszerű kötete, ezek emelték Simon Balázst a legfontosabb kortárs költőink közé. Egy olyan időszakban, a kilencvenes évek második felében tehát, mely inkább a játékos, ironikus, a szövegközi játékokat kedvelő és kereső, talán leginkább Parti Nagy Lajos nevével fémjelezhető versnyelv aranykora volt, amikor minden komoly, önmagát komolyan vevő, a költészet bármiféle hivatását, feladatát, a költő bármilyen küldetését, kiválasztottságát emlegető mondatot gyanú, sőt gúny vett körül. Márpedig Simon épp ezt az utóbbi utat járta: a verset és önmagát is komolyan vette, az iróniát nagyritkán, az öniróniát viszont sosem engedte be a költészetébe, viszont eleinte nagy szavakkal szeretett volna nagyot mondani olyan nagynak képzelt dolgokról, mint az ókori mítoszok világa, a történelem, a hősiesség, a küldetés, a kiválasztottság, a hűség. Később valóban fontos téma talált rá, a betegség és a halál – erről már indokoltan beszélt megrendülten, komolyan, a sors és a sorstalanság mélységeit kutatva, a lélek végső fájdalmának nyelvét keresve. Ennek ellenére sem sikerült áttörnie a kritikai érdeklődés falait, még az imént kiemelt kötetei is csak nagyon mérsékelt figyelmet kaptak, miközben az irodalmi fórumok akkoriban Varró Dániel, Orbán János Dénes vagy Karafiáth Orsolya verseit ünnepelték és díjazták.

2007-ben a pesti bölcsészkar irodalmi lapja, a *Puskin utca* szerkesztői és szerzői fedezték föl maguknak egy tematikus szám erejéig Simon Balázst, akiben az akkor induló, mások mellett Krusovszky Dénes, Simon Márton, Szabó Marcell és Nemes Z. Márió aktív jelenlétével szerveződő Telep-csoport az egyik kapcsolódási pontját látta, hiszen ők mindnyájan egy újfajta komolyságra, vagyis a játékoság ellenében a pátoszmentes, mégis tragizáló, a személyes sebekről, traumákról, megoldhatatlan problémákról beszélni tudó költői nyelv megtalálására törekedtek. 2021-ben az *Alföld* szentelt tematikus számot az életműnek, vélhetően nem függetlenül a Jelenkor Kiadóval ezzel párhuzamos vállalkozásától, az összegyűjtött versek kiadásától. Szomorú látni, hogy ezen a két-három próbálkozáson kívül más nem történt az életmű felszínen tartása érdekében, és még szomorúbb, hogy ezekben az alkalmi projekteknél

nagyrészt ugyanazok a szerzők vesznek részt, vagyis csakis azt a nagyon szűk kört sikerül megszólaltatni, akik már Simon Balázs életében is, barátként írtak és beszéltek róla. A gimnáziumi osztálytárs, Jánossy Lajos, aki a mostani kötet utószavát is elvállalta, a nagyrészt szintén személyes húrokat pengető Márton László, Vörös István vagy Sándor Iván, akik így együtt egy zsenitudatú, arrogáns, nárcisztikus, kifejezetten öntudatos, másokkal gyakran durván, megalázóan bánó ember portréját rajzolják elének, egy olyan költőét, aki őket a tehetségéről kisugárzásával és szólamaival hamarabb győzte meg, mint a verseivel. A költészetnek nem csak poétikája, de szociológiája is van – ezek az emlékező esszék és interjúk ugyan keveset vagy inkább semmit sem mondanak Simon Balázs verseiről, de annál többet a személyes jelenlétéről, az őt körülvevő hálózatokról és azokról az akadályokról, melyek a könyveiről folyó kritikái beszéd kibontakozását is nehezítették.

Pedig már az 1992-ben megjelent első kötet, a dacos című *Minerva baglyát faggatom mégis*, de még inkább az 1994-es *Nimród* kapcsán el kellett volna minél többeknek mondania, hogy a műveltség önmagában kevés, de még a szorgalommal együtt is kevés, ezekből jó és értékes költészet nem fog születni. Hiába mondják el a barátok, vélhetőleg a saját legendáját építő költőt ismételve, hogy Simon tízévesen már Heideggert olvasott, persze németül, mégiscsak a kevés kritikusan megszólalók egyikének, Rába Györgynek van igaza, aki úgy fogalmazott [*Holmi*, 1998/9, 1334.], hogy az első két Simon-kötetnek az volt a legfőbb problémája, hogy a „zaklatott versbeszédet” nem indokolta a téma rendkívülisége vagy a megszólalás kivételes alkalmá. Rába, nagyon helyesen, „kulturális ihlet”-ről beszél, vagyis arról, hogy a szerző inkább csak kereste a témáit, ahelyett, hogy azok belülről jöttek volna. Így aztán minden szöveg 'keresettnek', kierőszakoltnak, mondhatni, indokolatlannak tűnik, más szóval: alkalminak.

A *Nimród* félreértett bizonyítási vágyról, nagyot mondani akarásról, magamutogatásról árulkodik, egy tehetséges versíró igényes, nagyformátumú, teljességgel utánozhatatlan kísérletéről, egy dübörgő versgyárról, amiből épp a líraiság, a személyes érintettség, a belátás, a párbeszédképesség és -igény, az arányérzék, a jóízlés, az alázat és az önkontroll hiányzik. Így ez csak egy monumentális, olvashatatlan mű, amit távolról lehet ugyan tisztelni, amit el lehet ismerni nagy tudást, sok energiát és időt követelő, valóban utánozhatatlan, egyedi alkotásként, de nem lehet szeretni. Ez egy kudarc, egy rossz mű, és azért rossz, mert a szerzőnek nem volt valódi, a mai olvasó számára is releváns mondanivalója a témájáról, a hőseiről, de még arról a formáról és nyelvről sem, amit használt. Egy bizonyára rendkívül művelt, de biztosan rendkívül szorgalmas szerző mindenképp verset, sőt könyvnyi verset, egy egész eposzt szeretett volna írni, de az őt gyermekként elvarázsló mítoszokon, ókori történeteken kívül nem tudott miről beszélni, így az olvasmányélményeiből kiragadott történeteket írta újra, egyáltalán nem közismert, sőt csak szűk tudós körökben ismert hőseket szólaltatott meg, vagyis afféle szerepverseket írt. A kötetvégi vastkos jegyzetei arról árulkodnak, hogy ezzel a problémával, vagyis a szerző és az olvasó ismeretei közti szakadék létevel ő maga is tisztában volt – a mankónak odadobott információk azonban lekezelőek, bántók, arrogánsak. Sőt azt a benyomást keltik, hogy a szerző maga sincs a tudás teljes birtokában, az előnye csak annyi, hogy a könyve születésekor épp egy könyvtárban ül, és a megfelelő lexikonokból kimásolja mindazt, amivel, ma úgy

mondanánk, menőzni tud. Amitől tiszteletet és elismerést vár. Félreértés ne essék, lehet filológiai és történelmi felkészültséggel elbeszélő költeményt, eposzt vagy regényt írni, de csak úgy, ahogy például Spiró György írta a *Fogságot* – pont, hogy felszabadítani, elmondani, hozzáférhetővé, a mű részévé tenni azokat az ismereteket, amelyek a megértéshez feltétlenül kellene.

Márton László baráti szavain keresztül is átsüt Simon Balázs költői személyisége: „kissé gógös is volt és türelmetlen mindazokkal szemben, akik nem tudták felvenni vele a versenyt, ugyanakkor nem kísérték kellő odaadással megnyilvánulásait”. [*Puskin utca*, 2007/1, 16.] Hiszen ő hazai pályán mozgott, így nyilván senki nem tudta felvenni vele a versenyt, vagyis mindenkitől elvárta, hogy teljes odaadással és nagyrebecsüléssel fogadják a verseit. Ha valaki ennyire agresszíven, dölyfösen, a sznobságtól sem megriadva teszi kirakatba a könyvtári vagy a kávéházi műveltségét, netán a családi örökségét, az alighanem azt szeretné, hogy ne is lássuk a mögötte lévő hiányt, adjuk meg magunkat, ismerjük el kompetenciahiányunkat, és persze ismerjük el nagy költészetnek a számunkra úgyszólván érthetetlen, beláthatatlan, megközelíthetetlen műveket. Hajdu Péter joggal fogalmaz úgy, hogy e költészet legnagyobb, önmaga épített csapdája, hogy kizárja azokat az olvasókat, akik nincsenek megközelítően teljes birtokában a megidézett műveltséganyagnak, hiszen igazán kevés érthető abból a párbeszédből, melyből csak a kérdések vagy még gyakrabban csak a válaszok kommentárjai hallatszanak. [*Alföld*, 1999/4, 64.]

Az 1996-os kötet címében szereplő „lectisternium” szó is ebbe a sorba illik: lexikon kell hozzá, márpedig lexikkal olvasni egy verset, pláne egy verseskötetet, senki sem szeret. Ne felejtjük el, ma már nem a kilencvenes éveket írjuk, és ha a fentebb azt mondtam, Simon Balázs versei számunkra rossz időszakban, a játékos-ironikus költészet aranykorában jelentek meg, akkor a mostani gyűjteményes kötet mögötti kiadói ajánlat az lehet, hogy olvassuk a mai közegben újra az akkor talán idegennek ható verseket. És tény: az irodalmi közeg ma sokkal elfogadóbb az efféle beszédmóddal kapcsolatban, a műveltségnek, legyen az operai (Csehly Zoltán), képzőművészeti (Kántor Péter, Lanczkor Gábor), filozófiai (Rakovszky Zsuzsa, Schein Gábor) vagy mitológiai (Borbély Szilárd, Kerber Balázs) újra van tere és közönsége. De más Mahlerre, Puccinire, a Tate Modern festményeire vagy a görög istenekre utalni, mint I. Tukulti-Ninurta asszír királyra vagy Antarára, az arab vitézre. Mert míg előbbieket, mondjuk úgy, az általános műveltség részei, utóbbiak csak nagyon kevesek csemegéi. Ez a helyzet sodorta aztán Simon Balázst olyan méltatlan helyzetekbe, mint amikor, például a *Jelenkor* 1996/5-ös számában *Önarcpoétika* címen magyarázta, ki kicsoda a verseiben, ki miért és mennyire fontos, majd jegyezze meg, sértődötten, hogy a verseit, amelyekből ő az esszében bőven idéz, senki más nem idézi. Régen rossz, mondta a kor ízlése, ha a szerzőnek ilyenformán kell megtámogatnia a munkáit. És ez a vélemény máig sem változott.

Vagyis a *Makdír* című kötetnél érdemes elkezdni az olvasást, a 650 oldalas kötet 450. oldalán. A zsákutcából visszafordulva itt tudott Simon végre párbeszédképes, nyitott, az olvasót nem földbe döngölő, hanem az együttgondolkodásra hívó versnyelvet kidolgozni. Együtt gondolkodni ugyanis csak közös alapokon állva lehet. Persze a „makdír” szó is szótár után kiált, de magában a kötetben már sokkal-sokkal könnyebb tájékozódni, mint a korábbiakban. A versek formai kerete ugyan hasonló

maradt, vagyis egy-egy 18–25 soros, nagy lélegzetvételnyi mondat jelent egy-egy verset, maguk a mondatok egészen más felépítésűek. A *mi Lakománk – Lectisterniumban* még a megakadások, az önpontosítások, a mellérendelések, a kimondásért folytatott küzdelem érződik, addig a *Makdírban* a hosszabb, alárendelő tagmondatok a jellemzőek, melyekben a kötő- és az utalószavak is segítik a tájékozódást. Átgondolt, pontos fogalmazást találunk tehát a korábbi görcsősséggel szemben. Itt azonban előkerül az a kérdéskör, ami aztán Simon minden további versét meghatározta: a betegség és a halál. Ebben a kötetben a saját, kevés túlélési esélyt adó betegsége, az agyrák és az agyműtét [az első ciklusban], illetve az anya korai halála [a másodikban].

Ez a két téma ráadásul lehetőséget adott a szerzőnek arra is, hogy élő és ismert hagyományokhoz kapcsolódjon, hogy az olvasók számára is ismerős, ezért könnyebben érthető formai és retorikai eszközkészletet használjon. Már nem volt szükség a magamutogatásra, a bűvészkedésre, a virtuóznak látszó megoldásokra, elég volt a megtalált élmény- és gondolati világot egy, a szokványostól csak kicsit eltérő, de ettől az eltéréstől mégis egészen egyedi és erős versnyelvvvel verssé formálni. Nem kérdés, hogy ez a folyamat a nehezebb, valódi tehetséget, kreativitást és innovációt kívánó, és Simon Balázs épp azért vált nagy költővé, mert meg tudta oldani a feladatot. Innentől kerülte a maníros, szépelgő fordulatokat, még szigorúbban utasította el a nyelvi és formai játékokat, beleértve a rímet is, és bár a versek a hagyományos értelemben nem a fülnek szólnak, nem dallamosak, nem harmonikusak, a simoni forma mégis jól felismerhető dallamot eredményez. Jellemző lesz rá a hétköznapi tárgyak és események keresése, ezekből, például egy postaláda kiürítéséből vagy a WC-tartály mechanikai hibájából elindulva bont ki a két nagy témájához kapcsolódó tapasztalatokat, válaszokat. Közben a teremtő költő póza mellé a műtéthez kapcsolódó versekkel kezdődően felnő az orvos mint életet adó, ezért isteni hatalommal bíró személy. Ő egészséget ad, megment, a másik a betegségről, a halálról és a halottról folyó beszéddel lelki békét ad, a kétségbeeséstől ment meg.

A verseskötetek gyors egymásutánban követték egymást, a *Makdír* után alig egy évvel, 1998-ban jelent meg *A terep*, amit az imént az életmű csúcának neveztem. Meglepőt vagy kifejezetten újat ez a gyűjtemény nem hozott, de letisztult mindaz, ami az imént még némileg átmeneti, bizonytalan, kísérleti volt. A kötet formailag olyannyira egységes, hogy, pláne az összes versek között olvasva, akár egyetlen ciklusnak is tekinthető: minden vers egy sokszorosan összetett mondat, ezek a láncszemek erejével kapcsolódnak össze, naplószerű narratívát sejtetnek. A kötet tartalmi egységét pedig a többször megírt érzelmi helyzetek adják. Ez a helyzet a betegsége miatt a lakásába szorult, egyre magányosabbá váló emberé, aki szűk környezetét, a "terepet" igyekszik feltérképezni, otthonossá tenni, megismerni és megérteni, közben pedig a legszemélyesebb problémáiról beszélni. Itt már nincsenek görög vagy latin istenek, nincsenek még bibliai utalások sem, csak a mottók maradnak, a leggyakrabban Celan-versekből vett idézetek. Vagyis *A tereptől* kezdődően tudatosan leszűkül az idézett művek köre, és az idézetek, utalások a verseknek nem díszítőelemei, hanem aktív részesei lesznek egy-egy, az olvasók számára is ismerős hagyományt vonnak be a dialógusba. Ezek a tájékozódási pontok keretet adhatnak például egy-egy különleges szóalkotásnak vagy néhány akrobatikusabbnak tűnő nyelvi leleménynek, melyek legfőbb szerepe nem a lazább hangvétel megjelentetése, hanem a tragikus hangoltság ellenpontozása.

Simon Balázs költészetének megértéséhez és értékeléséhez elengedhetetlenül fontos az intertextualitás jelenlétének megértése, ami az életmű utolsó két-három kötetében tehát átalakult. Az idézetek, a mottók és az ajánlások itt formálják monológyszerűből párbeszédszerűvé a költői nyelvet, ez a párbeszéd azonban a beszélgetés egy sajátos esete: faggatózás. A Simon-szövegek ugyanis rendre kérdéseket fogalmaznak meg az elődszövegek számára, majd a sohasem igazán megnyugtató válaszok készítetik őket a továbbmondásra vagy a válaszok korrigálására, újrafogalmazására. A részben betájéoló, részben ellenőrző funkciót ellátó idézetek újszerű használatára talán a legjobb példa éppen az, amit Balogh Piroska is említ [ÉS, 2000/36.] a következő, *Például a galamb* című kötet *Zrínyi-féle prés* című verséről írva. E vers mottója a „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó...” Zrínyi-verskezdet, első sorai pedig ezek: „már nem fedez a / Kétség, elvékonyult leplén át- / Szítal a kvarcos fönti hidegség”. Fontos, hogy itt nem kell az idézet megfejtéséhez a könyvespolchoz rohanni, Simon minden szükséges információt elénk tesz, másrészt láthatjuk, hogy a vers szövege mintegy kommentálja a mottóban közölt idézetet, eltávolító alakzatokat alkalmazva. Ilyen alakzat például a kétféle versnyelv [tudniillik itt épp Zrínyié és Simoné] teljes elválását szavatoló önreflexió, ami nyilván semmilyen formában nem szerepelhetett volna egy tizenhetedik századi versben, de persze egy tizenkilencedik századiban sem: „Először arról akartam írni, hogy / Az ég szorít, akár egy abroncs”. És mindez egy olyan hasonlattal – „szorít, akár egy abroncs” –, mely viszont a kortárs költészetben hangzana e retorikai megoldás nélkül felettébb közhelyesnek. A *terep* és a *Például a galamb* újdonsága éppen az az életművön belül, hogy az ezekben olvasható szövegek a rejtett és nyílt idézeteknek köszönhetően nem talányosnak és távolinak hatnak, hanem teltebbé, testesebbé és nyitottabbá formálják a verset, hiszen az idézett szöveg többé nem megfejtésre váró, rejtvénytyszerű elem, hanem épp ellenkezőleg, már megjelenítettségében is beszédes és mindenkor beszédre fogott, alakítható és kérdéssé tehető nyelvi anyag.

A kötet egységét jelzi, hogy az ezeket a köteteket átjáró egzisztenciális bizonytalanság a grammatika szintjén is jelen van. Az írásjelek keverednek, egy-egy vessző itt-ott elmarad, mondhatni véletlenszerűen, ami csak erősíti a szövegek amúgy is erőteljes alulretorizáltságát. Az idegen nyelvű töredékek jelenléte ezekben a versekben még a nemértésük esetén sem zavaró, a szöveg az idegen szövegész ellenére is működik, érthető, közvetlenül befogadható. Ez a rejtélyes közvetlenség, ami e líra privát jellegével, zártságával szemben különösen hangsúlyossá lesz, Simon Balázs verseinek egyik legfőbb varázsa.

A még ekkor is csak harmincas éveie elején járó fiatalember verseiben tulajdonképpen a beszéd folyamatossága áll szemben a néma kétségbeeséssel, vagyis a kötet voltaképp egy hosszú monológ, zajkeltés a csend erejével szemben. Erre az értelmezésre erősít rá, a zajkeltő monoton beszédbe szűrődnek be mindenféle idegesítő zajok és fények – kutyaugatás, a szellőztető zúgása, a sarkon beforduló busz reflektora és más –, amelyek folyton arra figyelmeztetnek, hogy a magába forduló, gondolkodó ember mennyire nem tud a nagyváros gépiesen zajló életéből kiszakadni, mennyire befolyásolják az életét és a gondolatait a szomszédoktól vagy az utcáról hozza is elérő banális események. De ezek a csak körvonalakban látható hétköznapi történések az idő múlását is érzékeltetik, ami azért fontos, mert

a betegség tapintható jelenléte épp azt a kérdést teszi fel újra és újra, hogy vajon mennyi idő van még hátra. Az ebben a megrázó kérdésben végre minden álca és álarc nélkül megjelenő személyesség emeli meg az utolsó köteteket, teszi őket a kortárs magyar költészet legfelsőbb polcára. Az idő múlik, a belső óra, ha lassabban is, de szintén ketyeg, egyre hosszabb a múlt, egyre több az emlék, miközben egyre rövidül a hátralévő idő, egyre kevesebb dolog történhet már. Simon Balázs illúziók nélkül, pátosz nélkül, önsajnálattal nélkül veszi tudomásul az élet végességét, a halál feltartóztathatatlan közeledését.

A közelmúlt magyar költészetében sajnos nem Simon Balázs volt az egyetlen, aki halálos betegen, a közelgő vég biztos tudatában írta utolsó verseit. Ezt az ismétlődő, ám drámaiságában mindig is egyedi szituációt Simon épp a vendégszövegek használatának módja, utolsó, életében megjelent kötetében a galambmetafora felépítése és használata, valamint az önreflexív gesztusok kimért alkalmazása alapján tette sajátjává és eredetivé. Baka István és Petri György költészetének záró szakaszában íródtak a halálproblémával ilyen intenzitású párbeszédet folytató szövegek, bár a három szerző eltérő habitusa e mélységében talán meg sem ragadható problémára három különböző, noha különbözőségükben is egymást erősítő választ adott. Bakánál a halál közelsége dühöt, a betegség és a fájdalom az ezekkel szembeni gúnyolódást váltotta ki, de közben a líraisága erősödött, a versek „szebbek” lettek, a klasszikus formavilág kizárólagossá vált. Petrinél a halál a vicc tárgya lett, számára az elmúlás fenyegetése bárminemű ellenmozgást értelmetlenné tett, egy tény volt, ami semmilyen óvintézkedést [orvost, életmódváltoztatást] nem követelt, de a versek az utolsó években egyszerűsödtek, rövidebb, gyorsrímű, dalszerű szövegekké váltak. Simon Balázs pedig az elmúlás földi és égi dimenzióját, testi és spirituális vonatkozásait egybejátszva, roppant szélességű és súlyú költői anyagot megmozgatva, a szentimentális, kesergő felhangokat messze elkerülve próbálta saját halálvízióját megjeleníteni. De már *A terepben* leírta az egyetlen ilyenkor még érvényes axiómát, ami aztán az utolsó Petri-kötet címében köszönt vissza: „A részleteket végig kéne / Mondani, amíg lehet” [*A tűzkép*]. Vagyis mindhármukat összeköti a törekvés: írni, beszélni, amíg lehet.

2021-ben, a könyv megjelenésének évében még csak 55 éves lett volna, de az életmű akkor már húsz éve lezárult. A nekrológokban „hosszú, gyötrelmes” betegségnek leírt, majdnem tíz éven át tartó haláltusa, a reménykedő, mégis búcsúzó versek és verseskötetek a tragédia elbeszélését kísérelték meg. Az alkotásra adatott szűk másfél évtized ellenére is gazdag költészet a klasszikussá avató gyűjteményes kötet megjelenésével újabb esélyt kapott: a túlélésre, a megmaradásra, a kortársként kiérdemelt sikerek átmentésére egy irodalomtörténeti távlatú, valóban klasszicizáló értékelésre. A kiadó a maga részéről mindent megtett ennek érdekében, igényes, szép, pontos szöveggondozással, informatív utószóval ellátott könyvet adott ki, ami a következő évtizedekben is kézbe kerülhet majd. A megjelenés óta eltelt másfél évben azonban nem történt áttörés, csak elvétve jelentek meg ismertetések, de a valódi szembenézés elmaradt, az én itteni írásom is csak szerény hozzájárulás lehet ehhez.

Simon Balázs életében hat kötete jelent meg, a hetedik, a *Halálgondola* nagyrészt töredékes, félkész, nyers szövegei inkább csak függeléknek tekinthetők, minden jóindulat és illem ellenére sem lehet róluk teljes értékű művekként beszélni. Pont olyan az a kötet, mint az egész életmű: idejekorán félbe szakadt, sok-sok elvarratlan

szállal, kidolgozatlan ötlettel teli. Ha nincs a végzetes betegség, valószínűleg egészen másféle verseket olvastunk volna tőle már korábban is, és mások lennének az újonnan születők. De mindez csak spekuláció, nekünk a részletekből kéne egészet építeni, vagy egésznek tekinteni a részletet. *(Jelenkor)*

BEDECS LÁSZLÓ

Kihívások

AZ IRODALOMTANÍTÁS AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI, SZERK. BODROGI FERENC MÁTÉ

A puhakötésű, szerkesztői előszót és 10 fejezetet tartalmazó könyv szerzői Bodrogi Ferenc Máté, Baranyai Norbert és Kovács Szilvia. A kötet „A Debreceni Egyetem fejlesztése a felsőfokú oktatás minőségének és hozzáférhetőségének együttes javítása érdekében” című projekt keretében készült, a Debreceni Irodalom és Kultúratudományi Tankönyvek sorozat harmadik darabja.

A szerkesztői előszó szerint elsősorban magyar szakos egyetemi hallgatóknak szánt oktatási segédanyag, melyet haszonnal forgathatnak a praxisban dolgozó magyartanárok is. „Átfogó körképet kíván adni” a magyarországi irodalomtanítás időszerű kihívásairól, problémáiról, választási kényszereiről. A kötetkoncepció 2012-től formálódott, tartalmi-szerkezeti felépítését meghatározóan a Fűzfa Balázs vezetésével megalakult IROM (Az Irodalomtanítás Innovációjának Országos Műhelye) és a ME (Magyartanárok Egyesülete) honlapjának anyagai: konferenciák, szakmai kiadványok, tanterv- és tananyagfejlesztések jelölték ki.

A cím „aktuális” jelzője számomra kettős értelmű. Egyrészt arra utal, hogy a 2020-as évek elején, a nemzetközi trendek kontextusában mi mondható el az irodalomtanítás céljairól, szerepéről, helyzetéről, problémáiról és lehetőségeiről. Másrészt hazai vonatkozásban ironikus olvasatot is megenged, hiszen a fejezetekben tárgyalt témák szinte kivétel nélkül több évtizede időszerű kérdései a magyar irodalomtanításnak, jelezve, hogy a paradigmátikus, rendszerszintű változás lassan fél évszázada várat magára.

A nyitó fejezet (Bodrogi Ferenc Máté) az irodalomtanítás világtendenciáinak áttekintésével az irodalomtanítás tágabb kontextusát adja meg, melyben a további fejezetek kiválasztott csomópontokként elhelyezhetők. Erénye a vonatkozó szakirodalom széles spektrumát átfogó, szintetizáló igény, mely tágas horizontot nyit a témára.

Alapvetése (Gordon Győri János nyomán), hogy a világ irodalomtanítási gyakorlatában mára meghatározó törekvés az olvasóvá nevelés abból a célból, hogy a fiatalok életre szólóan „képesek legyenek érzékenyen viszonyulni az irodalmi szövegekhez”. Alan C. Purves és Gordon Győri tipológiáját követve, azt az irodalomelméletekben megjelenő modellalkotó komponensekkel [szerző – mű – befogadó – jelentés] összekapcsolva mutatja be a három legnagyobb irodalomtanítási rendszert. Így az imitativ [szerzőközpontú, nemzeti kánont követő], az analitikus [szövegközpontú, értelmező], valamint a generatív [befogadóközpontú] modellt. Ebben az összefüggéshálóban részletezi tovább az egyes komponenseknek az irodalomtanítás céljait és tananyag szervezési irányait is kijelölő vonatkozásait: milyen célból, mit, miért és